

Expansion of India–Iraq Relations in Light of India’s Energy Policy

Karrar Hayder Moojid Mashhadi Corresponding Author, Assistant Lecturer in International Relations, University of Karbala, College of Education for Human Sciences, Karbala, Iraq. karrar.hayder@uokerbala.edu.iq

Hani Jaber Muhsin Al-Masoudi Physical Geography, Geomorphology and Cartography, University of Karbala College of Education for Human Sciences, Karbala, Iraq. hani.j@uokerbala.edu.iq

Leila Khodabakhshi Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran. Leila.kh@iau.ac.ir

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Date received:

2025/04/27

Date approved:

2025/ 09/11

ABSTRACT

Expansion of India–Iraq Relations in Light of India’s Energy Policy

This article examines the expansion of energy relations between India and Iraq within the framework of transformations in India’s foreign policy and the imperatives of its energy security. Rapid economic growth and rising energy demand have turned India into one of the world’s largest importers of crude oil, with its dependence on external resources steadily increasing. In this context, the Middle East—and particularly Iraq—has assumed a crucial role as a major supplier of crude oil in India’s energy strategy. Adopting a descriptive-analytical approach within the framework of International Political Economy, this study argues that India–Iraq energy relations have evolved beyond mere commercial interactions and are moving toward a form of strategic partnership. It further explores the impact of intensifying competition with China and the influence of geopolitical variables, including the role of United States, on these relations. The findings suggest that Iraq has emerged as a key pillar in India’s energy supply structure, gaining a central position in its foreign policy priorities. Consequently, energy diplomacy has become one of the principal instruments through which India seeks to secure sustainable economic growth and long-term energy stability.

Cite this Article: Mojed Mashadi, K. H. , Mohsen Al-Masoudi, H. J. and Kodabakhshi, L. (2025). Expansion of India–Iraq Relations in Light of India’s Energy Policy. *International Relations Researches*, 15(2), 303-334. doi: 10.22034/irr.2026.552721.2784

© Author(s)

Publisher: Iranian Association of International Studies

DOI: 10.22034/irr.2026.552721.2784

Introduction

The rise of India as a major economic power has significantly reshaped its foreign policy priorities, particularly in the domain of energy security. Sustained economic growth, rapid industrialization, and demographic expansion have led to a dramatic increase in energy demand, making India one of the largest consumers of energy globally. However, limited domestic hydrocarbon resources have resulted in a high dependence on external suppliers, especially for crude oil. In this context, the Middle East—and more specifically Iraq—has emerged as a critical partner in India’s energy strategy. India’s engagement with Iraq is not merely transactional but increasingly strategic, driven by the need to ensure stable, affordable, and diversified energy supplies. Iraq, with its vast oil reserves and relatively flexible export policies, has become one of India’s leading crude oil suppliers in recent years. This relationship has evolved within a broader geopolitical environment characterized by intensifying competition for energy resources, particularly with China, and the enduring influence of United States policies in the region. This article seeks to analyze the expansion of India–Iraq energy relations within the framework of energy diplomacy and global political economy, highlighting both opportunities and constraints.

Theoretical Approach

This study is grounded in the framework of International Political Economy (IPE), with a particular emphasis on energy security as a core component of national interest. From a realist perspective, states pursue energy security as a strategic imperative to sustain economic growth and political stability. In this regard, India’s foreign policy can be interpreted as increasingly driven by material considerations, particularly access to reliable energy resources.

At the same time, elements of liberal institutionalism are also relevant, as India seeks to engage with international energy institutions and foster cooperative frameworks with energy-producing countries. Energy diplomacy thus emerges as a hybrid strategy, combining competitive and cooperative dimensions. The concept of “energy interdependence” is particularly useful in understanding India–Iraq relations, as both countries benefit from stable and long-term engagement—India as a consumer and Iraq as a producer seeking stable markets.

Furthermore, the study incorporates aspects of geo-economics, emphasizing how economic instruments—such as long-term contracts, strategic reserves, and investment in energy infrastructure—are used to achieve geopolitical

objectives. The competition with China, which adopts a more aggressive investment-oriented approach, provides a comparative lens to evaluate India's relatively cautious strategy.

Methodology

The research adopts a qualitative and descriptive-analytical methodology. It relies primarily on secondary data, including academic literature, policy reports, government documents, and energy statistics. The study examines trends in India's energy consumption, import dependence, and diversification strategies, as well as Iraq's role in global oil markets.

A case study approach is employed to analyze India–Iraq energy relations, focusing on key dimensions such as crude oil imports, strategic petroleum reserves, and institutional cooperation. Comparative analysis is also used to assess India's position relative to other major energy consumers, particularly China. The methodology aims to provide a comprehensive understanding of both structural drivers and policy choices shaping bilateral energy relations.

Discussion

The findings indicate that energy security has become a central pillar of India's foreign policy, significantly influencing its engagement with Iraq. India's dependence on imported crude oil—estimated at around 75 percent—has necessitated a proactive approach to securing energy supplies. In this context, Iraq has emerged as one of India's top oil suppliers, often surpassing traditional partners such as Saudi Arabia.

One of the key features of India–Iraq energy relations is the growing institutionalization of cooperation. This includes long-term supply contracts, negotiations between Indian refineries and Iraqi state oil marketing organizations, and collaboration in strategic petroleum reserves. The purchase and storage of Basra crude oil in India's strategic reserves illustrate the shift from short-term market transactions to longer-term strategic planning.

However, the relationship is not without challenges. The geopolitical landscape of the Middle East remains volatile, and Iraq's internal political and security dynamics can affect the reliability of supply. Moreover, India faces intense competition from China, which has adopted a more assertive approach by investing in upstream energy assets and infrastructure development in Iraq and other regions.

Another significant constraint is the influence of the United States on global energy politics. U.S. sanctions and strategic interests in the Middle East have,

at times, limited India's policy options, particularly in relation to other regional actors such as Iran. As a result, India has often pursued a cautious and pragmatic approach, balancing its energy needs with geopolitical considerations.

Despite these challenges, India's energy diplomacy has shown adaptability and resilience. By diversifying its sources of supply, engaging in multilateral energy initiatives, and expanding its strategic reserves, India has sought to mitigate risks and enhance its energy security. The evolving relationship with Iraq reflects this broader strategy, combining economic pragmatism with geopolitical awareness.

Conclusion

In conclusion, the expansion of energy relations between India and Iraq represents a significant development in the context of global energy politics and India's foreign policy transformation. Driven by structural energy deficits and sustained economic growth, India has increasingly prioritized energy security as a central component of its national strategy. Iraq, as a major oil producer with substantial export capacity, has become a key partner in this endeavor. The study demonstrates that India–Iraq relations have evolved beyond a purely commercial framework toward a more strategic partnership, characterized by long-term contracts, institutional engagement, and cooperation in strategic reserves. However, the relationship remains constrained by geopolitical competition, particularly with China, and external pressures, notably from the United States.

For India to strengthen its position, a more proactive approach—especially in terms of investment in upstream energy sectors and infrastructure—may be necessary. Similarly, Iraq can benefit from deepening its engagement with India by providing a stable and attractive environment for long-term cooperation. Ultimately, the future of India–Iraq energy relations will depend on the ability of both countries to navigate geopolitical complexities, institutionalize their cooperation, and adapt to the evolving dynamics of the global energy system.

Keywords: India, Energy Diplomacy, Iraq Oil, Economic Relations

گسترش روابط هند و عراق در پرتو سیاست انرژی

کرار حیدر موجد مشهدی، نویسنده مسئول، مدرس روابط بین‌الملل، دانشگاه کربلا، دانشکده علوم تربیتی و علوم

انسانی، کربلا، عراق karrar.hayder@uokerbala.edu.iq

هانی جابر محسن الموسوی، جغرافیای طبیعی، ژئومورفولوژی و نقشه‌کشی، دانشگاه کربلا، دانشکده علوم تربیتی و علوم

انسانی، کربلا، عراق hani.j@uokerbala.edu.iq

لیلا خدابخشی، استادیار، گروه مطالعات اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

Leila.kh@iaua.ac.ir

چکیده	درباره مقاله
<p>این مقاله به بررسی گسترش روابط انرژی میان هند و عراق در چارچوب تحولات سیاست خارجی هند و الزامات امنیت انرژی این کشور می‌پردازد. رشد سریع اقتصادی هند و افزایش تقاضای انرژی، این کشور را به یکی از بزرگ‌ترین واردکنندگان نفت خام در جهان تبدیل کرده است، به گونه‌ای که وابستگی آن به منابع خارجی به‌طور مستمر در حال افزایش است. در این میان، خاورمیانه و به‌ویژه عراق، به‌عنوان یکی از تأمین‌کنندگان اصلی نفت خام، نقش مهمی در راهبرد انرژی هند ایفا می‌کنند. پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی-توصیفی و در چارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل، نشان می‌دهد که روابط انرژی هند و عراق از سطح تعاملات تجاری فراتر رفته و به‌سوی نوعی شراکت راهبردی در حال حرکت است. همچنین، رقابت فزاینده با چین و تأثیرگذاری متغیرهای ژئوپلیتیکی، از جمله نقش ایالات متحده آمریکا، بر این روابط مورد بررسی قرار می‌گیرد. یافته‌های مقاله حاکی از آن است که عراق به‌عنوان یکی از منابع کلیدی تأمین انرژی هند، جایگاهی محوری در سیاست خارجی این کشور یافته و دیپلماسی انرژی به یکی از ابزارهای اصلی هند برای تضمین رشد اقتصادی پایدار تبدیل شده است.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: هند، دیپلماسی انرژی، نفت عراق، روابط اقتصادی</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۲/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۲۰</p>

استناد به این مقاله: موجد مشهدی، کرار حیدر، محسن الموسوی، هانی جابر و خدابخشی، لیلا. (۱۴۰۴). گسترش روابط هند و عراق در

پرتو سیاست انرژی. پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۵(۲)، ۳۰۳-۳۳۴. doi: 10.22034/irr.2026.552721.2784

© نویسنده(گان)

ناشر: انجمن ایرانی روابط بین‌الملل

«توسعه هند» محبوب‌ترین موضوعی است که طیف وسیعی از گفتمان‌ها را در میان دانش‌گامیان، سیاست‌گذاران و عموم مردم روشن‌فکر شکل می‌دهد. هند در حال افزایش نفوذ خود، چه در منطقه و چه در عرصه جهانی است. در سال‌های اولیه استقلال، سیاست‌گذاران خارجی هند میزبان کنفرانس روابط آسیایی بودند. جواهر لعل نهرو، نخست‌وزیر هند، تلاش کرد تا همبستگی بین ملت‌های آسیایی را تقویت کند، که اساس آن آرمان مشترک ضد استعماری است. اما آسیای جنوب شرقی و آسیای شرقی به اشتراک گذاشتن آرمان مشترک در سیاست بین‌الملل را غیرممکن یافتند. پایان جنگ سرد چالش‌های جدیدی را ایجاد کرد و گزینه‌های زیادی را برای سیاست‌گذاران خارجی هند ایجاد کرد. با این چرخش چشمگیر به سمت آزادسازی اقتصادی در سال ۱۹۹۱، هند شروع به تقویت روابط با آسیای شرقی و آسیای جنوب شرقی تحت جهت‌گیری روشن نخست‌وزیر پی. وی. ناراسیما رائو کرد (Fabian, 2011: 94-95). هند چارچوبی از کمیته‌های مشترک در سطح وزرا «با کشورهای جنوب شرقی آسیا» ایجاد کرد. روابط دوجانبه با این کشورها در تلاش هند برای پیوند خود با رشد اقتصادی منطقه آسیا و اقیانوسیه در اولویت قرار گرفت. از آن زمان، هند به یک بازیگر جهانی در سیاست جهانی، به ویژه در حوزه‌های اقتصادی و سیاسی تبدیل شده است. رشد اقتصادی هند با نرخ بسیار بالای ۶ تا ۸ درصد در سال برای جهان شگفت‌انگیز است. سیاست‌گذاران هند با چالش بزرگی برای حفظ رشد اقتصادی پایدار هند روبرو هستند. پس از جنگ سرد، سیاست‌گذاران هند مایل به تنوع‌بخشی و گسترش روابط اقتصادی، فناوری، فرهنگی و آموزشی خود با بسیاری از کشورها بودند (Dyson, 2006: 4478). اما ایدئولوژی سیاست‌گذاران هند در قرن بیست و یکم، توسعه سیاست خارجی هند بر اساس حفاظت از تقاضای انرژی آن است که برای حفظ رشد اقتصادی آن مهم است. هند نوظهور به طور فزاینده‌ای به انرژی وابسته شده است. تخمین زده می‌شود که به عنوان سومین مصرف‌کننده بزرگ انرژی، وابستگی هند به واردات احتمالاً به نود درصد افزایش یابد. واضح است که این امر پیامدهای آشکاری در سیاست خارجی دارد. هند به تعامل فعال با کشورهای صادرکننده انرژی نیاز دارد. هند باید روابط انرژی خود را گسترش دهد و علاوه بر محافظت از عرضه خود، منابعی را برای تأمین انرژی به کار گیرد. بنابراین، سیاست انرژی آن باید طیف وسیعی از مسائل را در حوزه داخلی و خارجی مورد توجه قرار دهد. سیاست یکپارچه انرژی به درستی به پیوند بین داستان رشد هند و تأمین انرژی امن آن اشاره می‌کند (Gujral, 2011: 18-19). بنابراین، امنیت انرژی برای ارتقای

منافع ملی هند اهمیت حیاتی پیدا کرده است. از آنجایی که سیاست خارجی با هدف ارتقای منافع ملی است، امنیت انرژی به مؤلفه مهمی در تعریف آن تبدیل شده است.

هند با رقابت جدیدی در حوزه انرژی روبرو است. با تلاش‌های آمریکا برای استقلال انرژی و تلاش اروپا برای رژیم بهره‌وری بالای انرژی، رقابت عمدتاً بین دو بازیگر آسیایی یعنی چین و هند است. چین قطعاً از مزیت نسبی برخوردار است. این کشور در پیگیری یک سیاست خارجی تهاجمی با محوریت امنیت انرژی کاملاً موفق بوده است. این امر با دستیابی به دارایی‌های انرژی در سراسر جهان کاملاً مشهود است. چین علاوه بر دستیابی به دارایی‌ها، در حال توسعه شبکه گسترده‌ای از زیرساخت‌های انرژی هم در خشکی و هم در دریا است. برخی از ابتکارات چین به عنوان یک اقدام استراتژیک توسط هند تلقی می‌شود که پتانسیل تأثیرگذاری بر امنیت آن را دارد. بنابراین امنیت انرژی هند در مقیاس بسیار وسیع‌تری با سیاست خارجی هند در تعامل است (Gujral, 2011: 14-15). سیاست خارجی هند در واقع با انواع جدیدی از چالش‌هایی برای ارتقای امنیت انرژی هند در یک زمینه پیچیده و رقابتی روبرو است. آیا امنیت انرژی هند مستلزم یک سیاست خارجی است که مبتنی بر حالت درگیری باشد یا باید برای همکاری نوآورانه عمل کند؟ مطمئناً هند از قدرت تأثیرگذاری بر بازی انرژی برخوردار نیست، اما به عنوان سومین مصرف‌کننده بزرگ، از اهرم بازار برخوردار است. اینها مسائلی هستند که به یک رویکرد خلاقانه نیاز دارند.

آخرین گزارش «چشم‌انداز نشاط هند» ۲۰۱۵ میلادی منتشر شد و از آن زمان، تولید ناخالص داخلی هند با نرخ ثابت سالانه ۷.۶ درصد رشد کرده است. چشم‌انداز ۲۰۱۵ پیش‌بینی کرده بود که دسترسی به برق در سال ۲۰۱۵ محقق خواهد شد، اما فشار قانونی قابل توجه دیگری در این زمینه باعث شده است که این اتفاق خیلی زودتر رخ دهد. در هند، اکنون به اندازه اسپانیا در ۱۰ سال پیش، مصرف‌کنندگان انرژی وجود دارد، یعنی تقریباً ۵۰ میلیون نفر سالانه افزایش یافته است. این یکی از مهمترین افزایش‌های اخیر در هند است. از سال ۲۰۱۵، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر به طرز چشمگیری افزایش یافته است، به ویژه در مورد منابع زمینی. به عنوان مثال، هند در سال ۲۰۱۹ حدود پنج نقطه را احداث کرد که در مقایسه با وضعیت بی‌حرکت آن در سال ۲۰۱۵، ابعاد نجومی کافی داشتند. یکی از مؤلفه‌های مهم در این امر، کاهش جهانی هزینه‌ها است. با کمک اهداف سیاسی بلندپروازانه و مزایده‌ها، استقرار فناوری فتوولتائیک (بین‌المللی تقریباً به طور کامل مطابق با هر آنچه که در چشم‌انداز زندگی هند ۲۰۱۵ در زیر وضعیت رویای هندی پیش‌بینی شده بود، پیشرفت کرده

است (Quamar and Kumaraswamy, 2019: 75-77). برخلاف فرآورده های نفتی، منابع نفت محلی هند همچنان محدود است و این کشور برای رفع مشکلات خود به شدت به نفت وارداتی وابسته است. در نتیجه، هند اکنون دومین صادرکننده بزرگ فرآورده های نفت است. پالایشگاه های هند در نزدیکی سواحل غربی، نفت خام را از طریق کشتی از خاورمیانه، آمریکای لاتین دریافت می کنند. در مقایسه با نفت، منابع نفت محلی هند همچنان محدود است و این کشور برای رفع مشکلات خود به شدت به نفت وارداتی وابسته است. در نتیجه، هند اکنون دومین صادرکننده بزرگ خالص نفت است. پالایشگاه های هند در نزدیکی سواحل غربی، نفت خام را از طریق کشتی از خاورمیانه، آمریکای لاتین و آفریقا دریافت می کنند. هند اکنون تقریباً ۷۵ درصد به نفت خام وارداتی وابسته است.

کاهش قیمت نفت خام، به دلیل کاهش تقاضا در بحبوحه رکود در اروپا و سایر بازارها، به هزینه های واردات نفت خام هند کمک کرده است. این هزینه ها در سال های ۲۰۱۵-۲۰۱۶ تقریباً به نصف یعنی ۶۴ میلیارد دلار آمریکا کاهش یافت. در این دوره، هند ۲۰۲ میلیون تن نفت خام وارد کرد، در حالی که این رقم در سال های ۲۰۱۴-۲۰۱۵، ۱۸۹.۴ میلیون تن بود. ۳۲ در مارس ۲۰۱۵، وزارت نفت هند - با پیش بینی مسیر دشوار پیش رو در مدیریت تجارت نفت - به دو پالایشگاه هندی، شرکت نفت هند و شرکت نفت هندوستان، توصیه کرد که ۸ میلیون بشکه نفت خام بصره را از عراق برای ذخایر استراتژیک نفت هند (SPR) خریداری کنند. به منظور ذخیره نفت خام، شرکت ذخایر استراتژیک نفت هند یک غار سنگی در نزدیکی ویشاکاپاتنام ساخت. مذاکرات متعددی بین پالایشگاه های هندی و سازمان بازاریابی نفت دولتی عراق برای تأمین نفت خام سبک و سنگین بصره انجام شده است. معاملات مشابهی بین پالایشگاه های هندی و شرکت انرژی دولتی پرتامینا در سنگاپور انجام شده است. همکاری بین این شرکت انرژی و پالایشگاه های هندی امکان فرآوری یک میلیون بشکه نفت خام از عراق را در هر ماه فراهم می کند (Das and Kapoor, 2021: 85).

۱. مفهوم امنیت انرژی در چشم انداز سیاست خارجی هند

امنیت انرژی نه تنها در دستور کار جهانی قرار دارد، بلکه به عنوان جزء جدایی ناپذیر مشارکت استراتژیک هند با بسیاری از کشورهای پیشرو نیز ظهور کرده است. هند به عنوان یکی از بزرگترین مصرف کنندگان انرژی، به دلیل وابستگی زیاد به واردات، آسیب پذیر است. هند با درک این آسیب پذیری ها، اخیراً امنیت انرژی را در دستور کار سیاست خارجی خود قرار داده است. این کشور با تحکیم روابط با کشورهای صادرکننده نفت و گاز و تغییر سبد انرژی خود، در حال تنوع بخشی به

تعاملات انرژی خود است. امنیت انرژی شامل پیوندهای داخلی و خارجی است: (Michael, 2010: 117). امنیت انرژی نقش مهمی در تعریف اولویت‌های سیاست خارجی هند و روابط با کشورهای قاره‌های مختلف ایفا می‌کند. با توجه به تقاضای فزاینده انرژی در آینده از منابع متنوع و مصرف‌کنندگان جدید، روابط انرژی جهانی و منطقه‌ای شاهد رقابت شدیدتر و دیپلماسی انرژی فعال‌تری بین کشورها خواهد بود. نکته قابل توجه این است که بازیگران بازی جدید انرژی بسیار بیشتر شده‌اند و شرکت‌های ملی نفت به عنوان بازیگران مستقل ظهور کرده‌اند، از این رو پویایی ژئوپلیتیک نیز از حوزه خود دور می‌شود.

هند کشوری با کمبود انرژی است و احتمالاً حداقل در کوتاه‌مدت تا میان‌مدت نیز چنین خواهد بود. تأمین انرژی آن از منابع خارجی نه تنها بسیار زیاد است، بلکه به شدت در چند کشور محدود متمرکز است. از منظر امنیت انرژی، ضروری است که در حالی که تمام تلاش‌ها باید برای تقویت روابط با تأمین‌کنندگان اصلی انجام شود، تنوع‌بخشی به منابع تأمین نیز به همان اندازه حیاتی است. علاوه بر این، با تغییر ترکیب انرژی، زمان آن رسیده است که تعامل انرژی در مقیاس بسیار وسیع‌تری تعریف شود. امنیت معیشت، آموزش، سلامت، غذا و اشتغال و انرژی جدیدترین و مهمترین مسئله امنیتی غیرسستی هستند. توسعه هند مستقیماً با دسترسی به انرژی با قیمت‌های مقرون به صرفه مرتبط است. برای دستیابی به اهداف توسعه، دولت ابتکارات زیادی را برای تعامل با کشورهای غنی از انرژی انجام داده است. وزارت انرژی هند برنامه‌های زیادی را در زمینه تعاملات مرتبط با انرژی با همه ذینفعان و بازیگران از جمله «مجمع بین‌المللی انرژی»^۱ مستقر در ریاض، «مشارکت بین‌المللی برای بهره‌وری و همکاری انرژی»^۲ و «آژانس بین‌المللی انرژی‌های تجدیدپذیر»^۳ و غیره آغاز کرده است. شرکت‌ها تشویق می‌شوند که دارایی‌های خارجی خریداری کنند. «شرکت نفت و گاز طبیعی ویدش»^۴ میلیارد دلار دارایی در ۱۳ کشور دارد (Alislam Khan, 2013: 7-8).

بخش امنیت انرژی در وزارت امور خارجه موظف است به هیئت‌های هندی در خارج از کشور در شناسایی فرصت‌ها برای شرکت‌های هندی و ایجاد مشارکت‌های استراتژیک با همتایان خارجی آنها کمک کند. این بخش هماهنگی نزدیکی با وزارتخانه‌های انرژی مانند برق، زغال سنگ و نفت و گاز

¹ International Energy Forum (IEF)

² Oil and Natural Gas Corporation (ONGC)

³ International Renewable Energy Agency (IRENA)

⁴ Oil and Natural Gas Corporation (ONGC) Videsh

طبیعی دارد. این بخش از طریق به اشتراک گذاشتن اطلاعات با مداخلات دیپلماتیک مناسب، از تعاملات بین‌المللی آنها پشتیبانی می‌کند. هند اکنون توجه زیادی به منابع غیرمعارف مانند متان بستر زغال سنگ، گاز شیل یا افزایش سهم انرژی تجدیدپذیر در ترکیب انرژی دارد. برای انرژی هسته‌ای غیرنظامی، هند با تعدادی از کشورها از جمله ایالات متحده، روسیه، فرانسه، کانادا، آرژانتین، قزاقستان، مغولستان، نامیبیا و جمهوری کره توافق‌نامه همکاری هسته‌ای منعقد کرده است. با این حال، حداقل برای بیست سال آینده، سوخت‌های فسیلی - نفت، گاز و زغال سنگ - همچنان بر ترکیب انرژی هند تسلط خواهند داشت، حتی اگر سهم انرژی هسته‌ای و منابع انرژی تجدیدپذیر تا حدودی افزایش یابد. بنابراین، به نفع هند خواهد بود که یک بازار جهانی لیبرال و عاری از روندهای حمایت‌گرایی را حفظ کند. دیپلماسی اقتصادی و سیاست خارجی نقش حیاتی در تضمین محیطی خواهند داشت که تجارت و بازرگانی و جریان آسان کالاها و خدمات را ارتقا می‌دهد. امنیت انرژی همچنان یک موضوع با اولویت بالا در دستور کار سیاست خارجی هند خواهد بود، زیرا ارتباط نزدیکی با دستیابی هند به اهداف توسعه‌ای خود دارد (Alam and Bhattacharyya, 2018: 444-445). توجه بیشتر دانشگاهیان به این موضوع حیاتی به افزایش درک ما از این موضوع کمک خواهد کرد و این امر در سیاست داخلی و خارجی منعکس خواهد شد.

هند کشوری با کمبود انرژی است و احتمالاً حداقل در کوتاه‌مدت تا میان‌مدت نیز چنین خواهد بود. تأمین انرژی آن از منابع خارجی نه تنها بسیار زیاد است، بلکه به شدت در چند کشور متمرکز است، از این رو در برابر تحولات بازار انرژی جهانی و منطقه‌ای آسیب‌پذیر است. از منظر امنیت انرژی، ضروری است که در حالی که تمام تلاش‌ها باید برای تقویت روابط با تأمین‌کنندگان اصلی انجام شود، تنوع‌بخشی به منابع تأمین و ترکیب ترکیب انرژی نیز به همان اندازه حیاتی است.

از آنجایی که نیاز انرژی هند با نرخ ۶ درصد در سال در حال افزایش است و اگر بتواند به فناوری دسترسی پیدا کند، ممکن است در ۲۰ سال آینده به اندازه کافی تولید کند؛ با این حال، تا آن زمان، تقاضای هند نیز چند برابر شده است. حتی اگر هند استراتژی‌ای برای بررسی نیاز انرژی بلندمدت خود داشته باشد، جای سوال دارد. ایالات متحده از انرژی به عنوان یک سلاح ژئوپلیتیکی استفاده می‌کند و از این رو بخش زیادی از سیاست هند در قبال ایران مبتنی بر فشار ایالات متحده است. در نتیجه، سیاست هند در قبال ایران بسیار نامشخص است. در رابطه با روابط انرژی با ایران، تنها پس از پایان جنگ سرد بود که ایران اهمیت پیدا کرد و عوامل متعددی در آن نقش داشتند: سقوط شاه، بحران تراز

پرداخت‌های هند که در آن دسترسی به منابع نفتی به خطر افتاد، سیاست آزادسازی هند و رشد اقتصادی متعاقب آن که امنیت انرژی را به جنبه مهمی از امنیت ملی و سیاست خارجی تبدیل کرد، و از دست دادن دو تأمین‌کننده اصلی نفت آن - عراق و کویت (Joshi and Acharjee, 2017: 24-25). بنابراین، برای هند ضروری بود که روابط خود را با کشورهایی که دارای انرژی بودند، دنبال کند. در این چارچوب بود که ایران به عنوان یک منبع مهم انرژی برای هند ظهور کرد.

۲. رقابت استراتژیک هند و چین در امنیت انرژی

چین نیز مانند ژاپن یکی از کشورهای دارای کمبود انرژی است و برای برنامه‌نوسازی خود به مقدار زیادی نفت و گاز نیاز دارد. چین نمونه‌ای از این کشورها است و می‌تواند الگویی برای تلاش هند برای امنیت انرژی باشد. چین کشوری غنی از انرژی نبود، اما استراتژی صحیح آن برای کاهش کسری انرژی‌اش راهگشا است. چین بزرگترین مصرف‌کننده زغال سنگ، دومین مصرف‌کننده نفت و پنجمین مصرف‌کننده گاز و دومین مصرف‌کننده برق در جهان است. چین دومین مصرف‌کننده بزرگ نفت در جهان و بزرگترین واردکننده نفت پس از ایالات متحده و ژاپن است. این به دلیل صنعتی شدن، مصرف خانگی و رشد نمایی خودروهای شخصی است. انتظار می‌رود چین بزرگترین مصرف‌کننده انرژی باشد و در دوره پیش‌بینی تا سال ۲۰۳۵ نیز بزرگترین مصرف‌کننده خواهد بود (Chatterjee, 2016:364). چین برای افزایش نیاز روزافزون خود به انرژی در آینده، سیاست‌های دوطرفه‌ای را در سطح داخلی و جهانی اتخاذ کرده است. در سطح داخلی، این کشور استراتژی کلان واردات فناوری‌های پیشرفته انرژی برای زغال سنگ و نفت، افزایش اکتشاف داخلی، گشودن میادین نفتی چین برای شرکت‌های خارجی و توسعه صنایع فناوری انرژی تجدیدپذیر بومی را به کار گرفته است. چین یکی از سریع‌ترین کشورهای در حال رشد در انرژی‌های تجدیدپذیر است (Brewster, 2014: 13-15). چین بزرگترین سرمایه‌گذار جهان در انرژی‌های تجدیدپذیر است و انتظار می‌رود تولید انرژی تجدیدپذیر آن تا سال ۲۰۳۵ سه برابر افزایش یابد. چین همچنین از مزایای کلان اقتصادی انرژی‌های تجدیدپذیر بهره‌مند می‌شود، زیرا در حال حاضر بزرگترین تولیدکننده توربین‌های بادی در جهان است.

در سطح جهانی، چین به طور تهاجمی منابع انرژی مختلفی را به دست آورد و تأمین‌کنندگان منابع انرژی خارجی را از سراسر جهان متنوع کرد. برای گسترش حضور خود در اکتشاف، تأمین مالی و نگهداری زیرساخت‌ها، به یک استراتژی جامع در ژئوپلیتیک انرژی نیاز است. هند با چالش‌های بزرگی از سوی تلاش جهانی چین برای امنیت انرژی مواجه بوده است. هند در سال ۲۰۰۵ با چین رقابت

کرد و در حوزه انرژی سودان و قزاقستان شکست خوردی. همچنین، هند در دستیابی به منابع انرژی در آسیای مرکزی، آفریقا و آمریکای لاتین و شرق آسیا، از چین بسیار عقب است. در این راستا، هند باید استراتژی خود را برای مقابله با نفوذ رو به رشد چین در سیاست منابع انرژی به دقت برنامه‌ریزی کند.

۳. هند و خاورمیانه

هند و خاورمیانه از سال ۱۹۵۰، یعنی دوره استقلال هند، روابط تاریخی خوبی داشتند که عمدتاً با اعراب بود. هند معمولاً در رابطه با درگیری اعراب و اسرائیل، سیاست طرفداری از اعراب را اتخاذ می‌کرد تا با نفوذ پاکستان در منطقه خاورمیانه مقابله کند. در دهه اول استقلال، هند روابط خوبی با کشورهای اسلامی برقرار کرد و مبادلات اقتصادی سودمند متقابل را با تعدادی از کشورهای اسلامی، به ویژه ایران، عراق، عربستان سعودی و سایر کشورهای خلیج فارس توسعه داد. قدرت روابط اقتصادی هند، این کشور را قادر ساخت تا روابط محکمی با ایران و عراق برقرار کند که به هند کمک کرد تا نارضایتی کشورهای اسلامی ناشی از جنگ هند با پاکستان در سال ۱۹۷۱ را برطرف کند. روابط هند و خاورمیانه در جنگ اعراب و اسرائیل در سال‌های ۱۹۶۷ تا ۱۹۷۱، به دلیل حمایت هند از اعراب و حمایت هند از افزایش چهار برابری قیمت نفت در سال ۱۹۷۳ توسط سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک)، بیشتر تقویت شد. وابستگی هند به واردات نفت، روابط نزدیک‌تر با کشورهای خاورمیانه را تشدید کرد. نفت ۸ درصد از کل واردات هند را در سال ۱۹۷۱، ۴۲ درصد در سال ۱۹۸۱ و ۲۸ درصد در سال ۱۹۹۱ تشکیل می‌داد. هند از ایران، عراق، عربستان سعودی، امارات متحده عربی و کویت نفت خریداری می‌کرد و در عوض، خدمات مهندسی، کالاهای تولیدی و نیروی کار ارائه می‌داد (Fabian., 2011: 94-95).

جنگ ایران و عراق در سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۸ هند را مجبور کرد تا خرید نفت خود را از ایران و عراق به عربستان سعودی و کشورهای خلیج فارس تغییر دهد. عربستان سعودی و کشورهای خلیج فارس نیز تعداد زیادی از کارگران و تولیدکنندگان هندی را پذیرفته‌اند و به پایگاه منطقه‌ای برای عملیات تجاری هند تبدیل شده‌اند. دو رویداد در سال‌های ۱۹۷۸ و ۱۹۷۹ - انقلاب اسلامی ایران و حمله شوروی به افغانستان، روابط هند با کشورهای خاورمیانه را پیچیده می‌کند. از دیدگاه هند، این دو رویداد و جنگ ایران و عراق، با تضعیف ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای و حامی بالقوه پاکستان، موازنه قدرت در غرب آسیا را تغییر دادند، وضعیتی که برای هند مطلوب بود. در عین حال، رقابت

نیابتی ابرقدرت‌ها در افغانستان، به دلیل حمایت نظامی پاکستان از ایالات متحده، چین و کشورهای عربی به رهبری عربستان سعودی، دست پاکستان، دشمن هند، را تقویت کرد. در دهه ۱۹۸۰، هند یک اقدام متعادل‌کننده دیپلماتیک ظریف انجام داد. در طول جنگ ایران و عراق، هند بی‌طرفی را اتخاذ کرد و روابط گرم خود را با بغداد و تهران حفظ کرد. هند با هدایت خریدهای نفتی خود به عربستان سعودی و کشورهای خلیج فارس، موفق شد روابط خود را با کشورهای خاورمیانه که از مجاهدین افغان و پاکستان حمایت می‌کردند، بهبود بخشد (Brewster, 2014: 78-79).

در طول جنگ خلیج فارس در سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۹۱، سیاست‌گذاران هندی بین اتخاذ یک سیاست سستی غیرمتعهد و همسو با عراق یا حمایت از ائتلاف کشورهای میانه‌رو عربی و غربی که می‌توانست به نفع امنیت و منافع اقتصادی هند باشد، مردد بودند. سفر نخست وزیر ناراسیمها رائو به ایران در سپتامبر ۱۹۹۳ توسط رسانه‌های هند "موفق و مفید" توصیف شد و به عنوان وسیله‌ای برای تسریع بهبود روابط دوجانبه تلقی شد. تحولات کلیدی شامل بحث در مورد ساخت خط لوله برای تأمین گاز طبیعی ایران به هند و اجازه دادن به هند برای توسعه تأسیسات ترانزیت در ایران برای محصولات هندی به مقصد جمهوری‌های آسیای مرکزی بود. هنگامی که هاشمی رفسنجانی، رئیس‌جمهور ایران، در آوریل ۱۹۹۵ برای امضای یک توافق‌نامه تجاری بزرگ (این توافق‌نامه همچنین توسط وزیر امور خارجه ترکمنستان امضا شد) و پنج توافق‌نامه دوجانبه از هند بازدید کرد، می‌توان روابط هند و ایران را رو به بهبود دانست. از سال ۱۹۹۵، هند روابط خوبی با ایران، کشورهای عربی و سایر کشورهای خاورمیانه دارد. اما افزایش افراط‌گرایی در کشورهای خاورمیانه و تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران، هند را در مورد تأمین نفت خود نگران می‌کند. به طوری که هند سیاست طرفداری از آسیای مرکزی را اتخاذ کند که به هند کمک می‌کند تا مصرف نفت خود را در آینده حفظ کند (Sinha, 2015: 97-98).

به طور سستی، هند به دلیل موقعیت جغرافیایی خود، روابط نزدیکی با کشورهای تولیدکننده نفت در خاورمیانه داشته است. خاورمیانه تأمین‌کننده اصلی نفت هند است و از نظر جغرافیایی دسترسی آسان‌تری به منطقه نسبت به چین دارد. نزدیکی جغرافیایی هند به بسیاری از کشورهای خاورمیانه و دسترسی آسان به مسیرهای حمل و نقل دریایی، پتانسیل فوق‌العاده‌ای برای همکاری ایجاد کرده است. با این وجود، بی‌تفاوتی نشان داده شده توسط دو طرف، همانطور که در کریدور شمال-جنوب ۲ بین هند، ایران و روسیه مشاهده شد، منجر به از دست رفتن بسیاری از فرصت‌ها شده است (علی‌سلام خان، ۲۰۱۳). از این رو، روابط هند با خاورمیانه اغلب حول محور انرژی بوده و هرگز فراتر از این

نرفته است. می‌توان ارزیابی کرد که دسترسی منظم به نفت خام و گاز طبیعی با قیمت‌های پایین‌تر در مقایسه با غرب و شرایط پرداخت بهتر، نقش محوری در تعریف منافع هند در خاورمیانه داشته است. سهم واردات آن از آفریقا از ۱۷٪ تخمینی در سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۱۰ به ۱۳٪ در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۲۰ کاهش یافت و سهم کشورهای آمریکای جنوبی از ۶٪ تخمینی به حدود ۱۲٪ در سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۲۰ افزایش یافت. کشورهای خلیج فارس، آفریقا و آمریکای جنوبی بیش از ۸۰٪ از ۱۰ واردکننده بزرگ نفت هند را تأمین می‌کنند. تسلط تأمین‌کنندگان نسبتاً ارزان‌تر در این مناطق نشان می‌دهد که تصمیمات مربوط به عرضه نفت خام در سطح پالایشگاه‌ها و نه در سطح ملی بهینه می‌شود. اقتصاد پالایشگاه‌ها، به جای ژئوپلیتیک، بر تصمیمات مربوط به عرضه نفت خام تأثیر می‌گذارد. برای دستیابی به این هدف، هند تلاش‌های زیادی برای تقویت نیروی دریایی خود و حفظ امنیت حمل و نقل دریایی خود در غرب آسیا انجام داده است (Sharma, N., & Gulati, 2020: 45-48).

کشورهای منطقه خزر، خلیج فارس، آسیای مرکزی، آسیای جنوبی و آسیای جنوب شرقی. این کریدور، آسیا و اروپا را به هم متصل کرده و یک مسیر ترانزیتی بین شمال اروپا، اسکاندیناوی و روسیه از طریق ایران با کشورهای عربی خلیج فارس، سرزمین‌های اقیانوس هند و آسیای جنوب شرقی ایجاد خواهد کرد. به طور کلی، منافع اقتصادی و تجاری هند در آسیای مرکزی طیف وسیعی از بخش‌ها، از جمله تجارت، سرمایه‌گذاری، امنیت انرژی، کارگران مهاجر، مبارزه با تروریسم، امنیت ساحلی و توسعه منابع اقیانوسی را در بر می‌گیرد. در ارزیابی سیاست‌های هند در خاورمیانه، تحلیلگران ژئوپلیتیک و ناظران منطقه‌ای معمولاً هند را به عنوان یک بازیگر خوشایند می‌بینند که از مسائل امنیتی اجتناب می‌کند و ترجیح می‌دهد بر منافع نفتی منطقه‌ای خود تمرکز کند و تمایلی به دخالت در امور منطقه‌ای و گسترش روابط همه‌جانبه ندارد. با این وجود، خروج ایالات متحده از افغانستان و کاهش علاقه واشنگتن به خاورمیانه، آرامش خاطر هند را در مورد امنیت خلیج فارس و کنترل فعال آژانس چینی متزلزل کرده است (Bhardwaj and Dutta, 2019: 135-136). این امر هند را بر آن داشته است که رویکرد جدیدی نسبت به تغییرات ژئوپلیتیکی منطقه‌ای اتخاذ کند و برای تعمیق روابط با کشورهای خاورمیانه تلاش کند. با این حال، دهلی نو تا به امروز سیاست پایداری در قبال ژئوپلیتیک این منطقه اتخاذ نکرده است.

۴. روابط دو جانبه هند با عراق

هند از گذشته با غرب آسیا روابط داشته است. در دوران باستان، بین النهرین و تمدن دره سند روابط تجاری پررونقی داشتند و دوره اسلامی پیوندهای تمدنی، فرهنگی و تاریخی را گسترش داد. ارتباط مسلمانان هند با عراق از اواخر قرن هجدهم افزایش یافت. پس از استقلال هند در سال ۱۹۴۷، عراق یکی از کشورهایی بود که روابط خود را با هند آغاز کرد. دو کشور در سال ۱۹۵۲ توافقنامه دوستی امضا کردند. با این حال، روابط بین دو کشور در دهه‌های بعدی نوسان داشت. در دهه ۱۹۷۰، روابط عراق و هند شاهد مرحله مهمی در همکاری‌های دوجانبه در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و علمی بود، مانند سفر نخست وزیر سابق هند، ایندیرا گاندی به بغداد. روابط دوجانبه در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ تحت تأثیر منفی جنگ ایران و عراق، اشغال کویت توسط عراق، جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱، اعمال تحریم‌ها، جنگ در عراق قرار گرفت و حتی منافع هند نیز آسیب دید (Khadduri, Majid and Ghareeb, 1997: 18-22). با این وجود سفر سلیمان خورشید، وزیر امور خارجه هند، به عراق در ژوئن ۲۰۱۳، گامی بزرگ پس از سال‌ها روابط پرتنش بین دو طرف پس از ۲۰۰۳ بود (Alislam Khan, 2013: 4-5).

روابط اقتصادی دوجانبه بین هند و عراق پس از حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ به شدت مختل شد. سه تأمین‌کننده بزرگ نفت به هند، عربستان سعودی، عراق و ایران بوده‌اند. در میان شرکت‌های هندی، بزرگترین خریدار نفت خام عراق، شرکت نفت هند (IOC) بود و پس از آن شرکت نفت هندوستان (HPCL) و شرکت‌های نفت بهارات (BPCL) قرار داشتند. هند علاوه بر نفت خام، پشم خام و گوگرد نیز از عراق خریداری کرد. تجارت دوجانبه بین دو کشور در طول سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۶، ۱۱.۸۴ میلیارد دلار آمریکا بود که از این میزان، صادرات هند ۱.۰۴ میلیارد دلار و واردات آن ۱۰.۸۳ میلیارد دلار آمریکا بود. صادرات هند شامل غلات، آهن و فولاد، فرآورده‌های گوشتی، محصولات دارویی، مواد شیمیایی کشاورزی، لوازم آرایشی، جواهرات و سنگ‌های قیمتی بود. دبی به عنوان نقطه ترانزیت تجارت هند و عراق ظهور کرده است. در سال ۲۰۱۵، «زیرساخت برق الماس هند» پروژه‌ای را از عراق برای تأمین ۳۶۰۰ کیلومتر کابل هوایی دریافت کرد. این معامله - به ارزش ۱۴.۵ میلیون دلار آمریکا - به تقویت روابط اقتصادی بین دو کشور کمک خواهد کرد. ۳۱ در سال ۲۰۱۶، عراق به مهمترین تأمین‌کننده نفت خام هند تبدیل شد و عربستان سعودی را کنار زد. در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۵ و ۲۰۱۵-۲۰۱۶، عربستان سعودی بزرگترین صادرکننده نفت خام به هند بود.

عراق در رتبه دوم و پس از آن نیجریه قرار داشت (Kapoor and Mishra, 2020: 135-136). اعتقاد عمومی بر این بوده است که هند، مانند اکثر کشورهای دیگر در آن زمان، در دوره پس از صدام هیچ تعاملی با عراق نداشته است. با این حال، چنین استدلالی به دلیل این واقعیت که هند برخلاف کشورهای مختلف دیگر، خروج دیپلماتیک کامل از عراق را انجام نداد، همچنان ناقص است. به طور دقیق‌تر، هند تنها سفیر خود را در سال ۲۰۰۴ از عراق فراخواند و در همان حال حضور خود را در سطح کاردار ادامه داد، که نشان دهنده سطح "محدودی" از تعامل است، نه اینکه به طور کامل روابط دیپلماتیک را قطع کند، همانطور که به اشتباه تصور می‌شود. تعامل سیاسی پس از بازگرداندن سفیر هند در بغداد در سال ۲۰۱۱ به سطوح قبل از ۲۰۰۳ بازگشت. به این ترتیب، این بخش آن دوره از تعامل محدود را ارزیابی می‌کند که با محدودیت‌های خاصی مشخص شده بود، زیرا تعامل گاهی از طریق سازمان ملل و گاهی از طریق تعاملات گزینشی با دولت‌های تازه انتخاب شده در عراق انجام می‌شد (Jeremy Carl, 2008: 5-6).

هنگامی که ایالات متحده و بریتانیا خواستار اقدام علیه رژیم صدام حسین شدند، هند تصمیم گرفت به «ائتلاف کشورهای داوطلب» نپیوندد، تصمیمی که هند استدلال می‌کرد «بر اساس اصول و منافع ملی خود» است. به طور قابل درکی، نگرانی‌هایی در مورد آینده نظم سیاسی در عراق وجود داشت. دولت آتال بیهارى واجپایی اصرار داشت که هرگونه اقدامی در عراق باید بر اساس «تصمیم جمعی از طریق سازمان ملل متحد» باشد. در ۱۵ مارس ۲۰۰۳، چند روز قبل از شروع جنگ، نخست وزیر واجپایی اظهار داشت: «اگر یکجانبه‌گرایی غالب شود، سازمان ملل متحد به شدت آسیب خواهد دید و عواقب فاجعه‌باری برای نظم جهانی خواهد داشت. دولت هند قویاً اصرار دارد که هیچ اقدام نظامی که با موافقت جمعی جامعه بین‌المللی همراه نباشد، انجام نشود.» (Michael, 2010: 117-118).

در هند، بحث‌های گسترده‌ای در مورد عراق در گفتمان عمومی و پشت درهای بسته، از اواخر سال ۲۰۰۲ آغاز شد و تا ژوئیه ۲۰۰۳ ادامه یافت. در این مرحله، به طور کلی، دو اردوگاه در محافل استراتژیک هند با مواضع متناقض ظهور کرد. یک گروه معتقد بود که هند باید به ائتلاف به رهبری ایالات متحده بپیوندد زیرا این امر به تقویت روابط هند و ایالات متحده کمک می‌کند. بخشی از دلیل چنین استدلالی، نگرانی در مورد روابط ایالات متحده و پاکستان بود که پس از ۱۱ سپتامبر دوباره شعله‌ور شده بود. بنابراین، «عامل پاکستان» بار دیگر بخشی از معادله شد. پاکستان در زمان ریاست جمهوری پرویز مشرف از واشنگتن در «جنگ علیه تروریسم» حمایت کرده بود، بنابراین این نگرانی را

ایجاد کرد که افزایش همکاری واشنگتن و اسلام آباد ممکن است به قیمت روابط دهلی نو و واشنگتن تمام شود. پس از این موضع‌گیری روشن در مورد این موضوع، هند «بر لزوم اعاده زود هنگام حاکمیت به مردم عراق تأکید کرد و بر حق مردم عراق برای تعیین آزادانه آینده سیاسی و کنترل منابع طبیعی خود مجدداً تأکید کرد.» به همین ترتیب، هند از قطعنامه ۱۵۱۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد در ۱۶ اکتبر ۲۰۰۳، که شورای حکومتی عراق را به عنوان واحد اداری موقت که انتصابات کابینه و «کمیته مقدماتی قانون اساسی» را انجام می‌دهد، به رسمیت شناخت. هند از قصد حکومت موقت ائتلاف برای واگذاری حاکمیت به تا ۳۰ ژوئن ۲۰۰۴ «توجه» کرد، که «شورای حکومتی عراق» در تهیه نقشه راه برای آن کمک کرد (Michael, 2010: 118-119).

در مورد جنبه‌های مربوط به تجارت، واردات نفت خام از عراق در سال مالی ۲۰۰۶-۲۰۰۷ از سر گرفته شد. در همان سال، هند نفت خامی وارد کرد که ۱۱.۷ درصد از کل واردات نفت خام هند را در آن سال مالی تشکیل می‌داد. اگرچه نفت خام همچنان بخش عمده‌ای از تجارت را تشکیل می‌داد، سایر اقلام کوچک‌تر - عمدتاً مواد غذایی - دوباره در سبب تجاری قرار گرفتند. بعداً، واردات نفت خام در سال مالی ۲۰۰۹-۲۰۱۰ به ۹.۶ میلیارد دلار آمریکا رسید که تقریباً ۹ درصد از کل واردات نفت خام هند را تشکیل می‌داد و ایران و عربستان سعودی به ترتیب تقریباً ۱۸.۱۳ درصد و ۱۳.۱۵ درصد از آن را به هند صادر کردند. در همین دوره، تجارت دوجانبه هند با عراق در مجموع ۷.۵ میلیارد دلار آمریکا (۱.۶۱ درصد از کل تجارت هند) بود که نفت خام سهم عمده آن را تشکیل می‌داد (Alam and Bhattacharyya, 2018: 447-448). هند تعهد قوی خود را به تلاش‌های بشردوستانه و بازسازی در عراق ابراز و پیگیری کرد. بر این اساس، سرمایه‌گذاری‌های هند در عراق عمدتاً بر بازسازی و توسعه زیرساخت‌ها متمرکز بود. در سال ۲۰۰۳، اندکی پس از «درخواست فوری» کوفی عنان، دبیرکل سازمان ملل متحد، از جامعه بین‌المللی برای حمایت از عراق، هند ۲۰ میلیون دلار آمریکا برای کمک در زمینه «تأمین شیر خشک از طریق برنامه جهانی غذا، آموزش افسران سرویس خارجی عراق در دیپلماسی و سایر مقامات عراقی در فناوری اطلاعات» متعهد شد. پس از این تعهدات در نشست مادرید در اکتبر ۲۰۰۳، هند ۱۰ میلیون دلار آمریکا را از طریق صندوق‌های امانی در صندوق بین‌المللی بازسازی عراق (IRFFI) که برای تضمین سرمایه‌گذاری، بازسازی و توسعه عراق ایجاد شده بود، متعهد شد. سال ۲۰۱۰ برای روابط دوجانبه عراق و هند و عراق سال قابل توجهی بود. انتخابات پارلمانی برای شورای نمایندگان ۳۲۵ نفره (COR) با موفقیت برگزار شد و دولت وحدت ملی جدید به قدرت رسید. در

حالی که جلال طالبانی دوباره انتخاب شد، نور المالکی، نخست وزیر فعلی، برای دوره دوم به کار خود ادامه داد. هند از بازگشت به حالت عادی در عراق استقبال کرد، زیرا مانموهان سینگ، نخست وزیر، به هم‌تایان عراقی خود برای انتخاب مجددشان تبریک گفت. این نگرش مثبت بیشتر در تصمیمات هند منعکس شد: لغو «توصیه عدم سفر به عراق» در ماه مه ۲۰۱۰ و بازگرداندن سفیر در بغداد در سال بعد. این تصمیمات با هدف تقویت اعتماد در هندی‌هایی بود که می‌خواستند برای کار و زیارت به عراق سفر کنند. برای سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۱، ظرفیت‌های ITEC برای عراق از ۱۰۰ به ۱۲۰ افزایش یافت. افزایش مشابهی در سایر برنامه‌های ظرفیت‌سازی مشاهده شد-303 (Hassan, 2016: 304). دوره بین ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ شاهد احیای روابط دوجانبه بود که با بازگرداندن سفیر هند در بغداد آغاز شد. این دوره شاهد برخی سفرهای سطح بالا، به ویژه سفر نوری المالکی، نخست وزیر، به دهلی نو در سال ۲۰۱۳ بود. از طرف هند، وزرای امور خارجه متوالی سفرهای مکرری داشته‌اند، اگرچه هیچ تعامل سطح بالایی در سطح وزیر امور خارجه هند رخ نداده است. تجارت دوجانبه افزایش یافت و عراق به طور منظم در طول این دهه در میان سه تامین کننده برتر نفت خام به هند قرار گرفت. پس از خروج ایالات متحده در سال ۲۰۱۱، فرصت‌های سرمایه‌گذاری مختلفی در عراق ایجاد شد که شرکت‌ها و صنایع هندی را درگیر کرد. از نظر چالش‌ها، ظهور داعش چالش‌های بی‌شماری را برای منافع هند در عراق ایجاد کرد. با این حال، این امر تأثیر نسبتاً کمتری بر واردات نفت خام از عراق داشت. در همین حال، هند همچنین با کردهای شمال عراق ارتباط برقرار کرد و آشکارا با نمایندگان دولت منطقه‌ای کردستان (KRG) جلسه‌ای برگزار کرد. هند در اوت ۲۰۱۶ کنسولگری خود را در اربیل، پایتخت کردستان عراق، افتتاح کرد. برنامه‌هایی که با هدف ظرفیت‌سازی انجام می‌شدند، علیرغم اشغال توسط داعش، مورد توجه قرار گرفتند. به طور خلاصه، پس از شکست مفتضحانه نفت در برابر غذا در دهه گذشته، سیاست هند در عراق به آرامی با مشارکت مجدد در بخش‌های مختلف، به ویژه بخش انرژی، شروع به تقویت کرد (Das and Kapoor, 2021: 37-39).

سیاست خارجی دهلی نو از زمان استقلال هند تغییر کرده و نگاه آن به موقعیت استراتژیک، منابع انرژی و زمینه‌های همکاری اقتصادی اهمیت یافته است. به طور کلی، می‌توان نوعی واقع‌گرایی را در سیاست‌ها و ایدئولوژی حزب «بهاراتیا جاناتا» در مقابل آرمان‌گرایی نهرو در حوزه سیاست خارجی

مشاهده کرد. آنها سیاست خارجی را جدا از هرگونه آرمان‌گرایی و ارزش‌گرایی، با اهدافی مبتنی بر منافع ملی، تبدیل شدن به یک قدرت جهانی، رشد و توسعه اقتصادی، قدرت هسته‌ای و نظامی و عضویت در شورای امنیت و غیره دنبال می‌کنند. در سال‌های اخیر، عملاً شاهد گسترش روابط اقتصادی و تعمیق و توسعه مشارکت استراتژیک بین ایالات متحده و هند بوده‌ایم. اما با افول قابل توجه ایالات متحده در عرصه بین‌المللی و ظهور قدرت‌های نوظهور، هند در تلاش است تا اطمینان حاصل کند که موازنه قدرت در خاورمیانه به ضرر دهلی نو نباشد. بنابراین، طبق «استراتژی موازنه»، هند باید با بازیگران مختلف در خاورمیانه از جمله عراق ارتباط برقرار کرده و تعامل داشته باشد.

از سوی دیگر، هند، به عنوان یکی از رقبای اصلی چین و متحد کلیدی ایالات متحده، گسترش همکاری استراتژیک چین با عراق، جهش کوانتومی روابط چین و عراق، پیوستن عراق به طرح «یک جاده-یک کمر بند» چین و تبدیل شدن چین به بزرگترین سرمایه‌گذار در عراق را تهدیدی برای گسترش نقش سیاسی و ژئوپلیتیکی هند در عراق می‌داند. از سوی دیگر، متغیرهایی مانند عدم ورود هند به منازعات منطقه‌ای، اتخاذ سیاست بی‌طرفی، افزایش قدرت اقتصادی هند و ایفای نقش جهانی در تحولات بین‌المللی، عراق را به توجه به روابط خود با هند سوق داده است. افزایش جایگاه هند و کسب مؤلفه‌های کلیدی قدرت، مانند وسعت، جمعیت و قدرت نظامی و هسته‌ای، عضویت در بریکس و مشارکت در مجامع بین‌المللی برای عراق بسیار مهم است. عراقی‌ها همچنین به دنبال ایجاد تعادل در روابط با قدرت‌ها و بازیگران بزرگ جهان هستند، زیرا جهان به سمت مدل چندقطبی حرکت می‌کند. بنابراین، گسترش روابط با هند ضروری به نظر می‌رسد. هند بر اساس منافع سیاست خارجی خود، به گسترش دیپلماسی اقتصادی با عراق اهمیت می‌دهد. پس از شکست داعش در اواخر سال ۲۰۱۷، فرصتی برای شروع بازسازی عراق و کاهش نیازها و مشکلات اقتصادی این کشور ایجاد شد. با وجود طرح بازسازی دولت مرکزی عراق، سیاستمداران عراقی نیز برای رفع نیازهای خود بر هند تمرکز کرده‌اند. هند در کنفرانس بین‌المللی بازسازی عراق در کویت در فوریه ۲۰۱۸، علاقه خود را به بازسازی عراق اعلام کرد. در واقع، دولت عراق در تلاش است تا یک انقلاب اقتصادی ایجاد کند. عراق همچنین یک کشور مصرف‌کننده است. بنابراین، هند با استفاده از عوامل مختلف ژئوپلیتیکی می‌تواند از بازار عراق نهایت استفاده را ببرد و جایگاه خود را در این کشور با سرمایه‌گذاری‌های عظیم و بلندمدت خود تقویت کند (Joshi and Acharjee, 2017: 24-25). ساختار اقتصادی دو کشور مکمل یکدیگر است و می‌تواند به همکاری دو کشور در زمینه‌های مختلف کمک کند. سرمایه‌گذاری مستقیم

خارجی توسط کشورهای خاورمیانه در هند به طور قابل توجهی افزایش یافته است. امارات متحده عربی و عربستان سعودی در سال‌های اخیر بیش از ۱۷۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در هند متعهد شده‌اند. فرصت‌های زیادی برای عراق وجود دارد تا در صنایع بهداشتی و دارویی (مرکز تولید دارو در جهان)، تولید محصولات بهداشتی و پزشکی، فناوری و غیره در هند سرمایه‌گذاری کند. از سوی دیگر، بغداد به تمایل گسترده‌تر هند در عراق برای تنوع بخشیدن به مشارکت‌های اقتصادی، تأمین تقاضای داخلی، بازسازی زیرساخت‌های فرسوده ۱۲، طرح بازسازی ۸۸ میلیارد دلاری ۱۳ پس از داعش و غیره نیاز دارد. شرکت‌های هندی می‌توانند سهم قابل توجهی در توسعه فناوری، تولید برق، کشاورزی، بازار سودآور مهندسی فنی و پروژه‌های عراقی داشته باشند. تجارت دوجانبه از سال ۲۰۱۰ به طور پیوسته افزایش یافته است. تجارت دوجانبه در سال مالی ۲۰۲۱-۲۰۲۰ بالغ بر ۱۵.۷۸ میلیارد دلار بود که حدود ۲.۳۱ درصد از کل تجارت خارجی هند را تشکیل می‌دهد (که عراق را به یازدهمین شریک تجاری بزرگ هند تبدیل می‌کند). هند همچنین کالاهایی مانند پشم خام، گوگرد و غیره را از عراق وارد می‌کند. صادرات هند به عراق نیز گسترده‌تر است و شامل داروسازی، مواد شیمیایی کشاورزی، لوازم آرایشی، ماشین‌آلات، ماشین‌آلات و ابزارهای برقی و غیره می‌شود (Batra, 2021: 1-2).

افتتاح کنسولگری هند در اربیل در سال ۲۰۱۶، تسهیل شرایط سفر شهروندان هندی به عراق در سال ۲۰۱۹، افزایش پروازهای خطوط هوایی عراق و ایر ایندیا، تسهیل سفرهای هوایی شهروندان، ایفای نقش بیشتر در «کنفدراسیون صنایع هند^۱»، «فدراسیون سازمان‌های صادرات هند^۲»، «شورای توسعه تجارت هند^۳» و غیره می‌تواند روابط اقتصادی بین دو طرف را گسترش دهد (Alam and Bhattacharyya, 2018: 444-445). حواله‌های جهانی مهاجران هندی به این کشور به حدود ۷۹ میلیارد دلار افزایش یافته است. پیش از این، بیش از ۸۰ هزار هندی در عراق زندگی می‌کردند. اما با وخامت اوضاع امنیتی، آنها این کشور را ترک کردند. تعداد کارگران هندی با تجدیدنظر دولت هند برای سفر به عراق در سال ۲۰۱۹ افزایش یافت. اگرچه تعداد کل هندی‌ها در عراق ۱۰ هزار نفر تخمین زده می‌شود، اما به نظر می‌رسد که با افزایش نقش هند در عراق، جامعه هندی به سرعت در حال گسترش است (Das and Kapoor, 2021: 84).

¹ Confederation of Indian Industries (CII)

² Indian Export Organizations (FIEO)

³ Trade Promotion Council of India (TPCI)

بخش اصلی درآمد صادراتی عراق و درآمد دولت مرکزی از نفت حاصل می‌شود. عراق، با زیرساخت‌های آسیب‌دیده‌اش، مشتاق است با جلب حمایت هند، صنعت نفت خود را گسترش دهد. هند تا سال ۲۰۵۰ به بزرگترین واردکننده نفت تبدیل خواهد شد. سند چشم‌انداز هیدروکربن ۲۰۲۵ هند بر تنوع‌بخشی به منابع واردات انرژی تأکید دارد و امنیت انرژی برای آن بسیار مهم است. بنابراین، موقعیت جغرافیایی، منابع نفت و گاز (نفت عراق حدود ۱۵۰ میلیارد بشکه از کل نفت جهان است) مورد توجه هند است. در مقابل، در حالی که شرکت‌های چینی (۲۰ میلیارد دلار) بزرگترین سرمایه‌گذار انرژی عراق هستند، هند نمی‌خواهد در رقابت با چین کاملاً بازنده باشد. هند یکی از واردکنندگان و مصرف‌کنندگان اصلی نفت در جهان است. صادرات نفت عراق به هند در سال ۲۰۲۰، ۲۵ درصد از نیازهای نفتی هند را تأمین کرد. عراق در سال ۲۰۱۸ به بزرگترین تأمین‌کننده نفت خام هند تبدیل شد (Bhandari, and Khaiten. 2020: 1) و این جایگاه را در سال مالی ۲۰۲۴-۲۰۲۵ حفظ کرده است. دعوت عراق از هند برای سرمایه‌گذاری در بخش انرژی، برنامه بغداد برای دستیابی به تولید نفت بالاتر و برنامه عراق برای ساخت مخازن نفتی عراق در کشورهای آسیایی می‌تواند فرصت خوبی برای هند برای سرمایه‌گذاری و افزایش نقش انرژی در روابط بین دو کشور باشد.

۴. انرژی و تعمیق روابط هند و عراق

بخش اصلی درآمد صادراتی عراق و درآمد دولت مرکزی از نفت حاصل می‌شود. عراق، با زیرساخت‌های آسیب‌دیده‌اش، مشتاق است با جلب حمایت هند، صنعت نفت خود را گسترش دهد. هند تا سال ۲۰۵۰ به بزرگترین واردکننده نفت تبدیل خواهد شد. سند چشم‌انداز هیدروکربن ۲۰۲۵ هند بر تنوع‌بخشی به منابع واردات انرژی تأکید دارد و امنیت انرژی برای آن بسیار مهم است. بنابراین، موقعیت جغرافیایی، منابع نفت و گاز (نفت عراق حدود ۱۵۰ میلیارد بشکه از کل نفت جهان است) مورد توجه هند است. در مقابل، در حالی که شرکت‌های چینی (۲۰ میلیارد دلار) بزرگترین سرمایه‌گذار انرژی عراق هستند، هند نمی‌خواهد در رقابت با چین کاملاً بازنده باشد. هند یکی از واردکنندگان و مصرف‌کنندگان اصلی نفت در جهان است. صادرات نفت عراق به هند در سال ۲۰۲۰، ۲۵ درصد از نیازهای نفتی هند را تأمین کرد. عراق در سال ۲۰۱۸ به بزرگترین تأمین‌کننده نفت خام هند تبدیل شد و این جایگاه را در سال مالی ۲۰۲۱-۲۰۲۲ حفظ کرده است. دعوت عراق از هند برای سرمایه‌گذاری در بخش انرژی، برنامه بغداد برای دستیابی به تولید نفت بالاتر و برنامه عراق برای

ساخت مخازن نفتی عراق در کشورهای آسیایی می‌تواند فرصت خوبی برای هند برای سرمایه‌گذاری و افزایش نقش انرژی در روابط بین دو کشور باشد (Banerjee and Gupta, 2022:75-76).

برخلاف فرآورده‌های نفتی، منابع نفت محلی هند همچنان محدود است و این کشور برای رفع مشکلات خود به شدت به نفت وارداتی وابسته است. در نتیجه، هند اکنون دومین صادرکننده بزرگ فرآورده‌های نفت است. پالایشگاه‌های هند در نزدیکی سواحل غربی، نفت خام را از طریق کشتی از خاورمیانه، آمریکای لاتین دریافت می‌کنند. در مقایسه با نفت، منابع نفت محلی هند همچنان محدود است و این کشور برای رفع مشکلات خود به شدت به نفت وارداتی وابسته است. در نتیجه، هند اکنون دومین صادرکننده بزرگ خالص نفت است. پالایشگاه‌های هند در نزدیکی سواحل غربی، نفت خام را از طریق کشتی از خاورمیانه، آمریکای لاتین و آفریقا دریافت می‌کنند. هند تقریباً ۷۵ درصد به نفت خام وارداتی وابسته است. علاوه بر نفت، بحث‌هایی در مورد تنوع‌بخشی به تجارت انرژی برای گنجاندن گاز طبیعی و منابع انرژی تجدیدپذیر مطرح شده است (Bhandari, and Khaiten. 2020: 1). هند، با تمرکز فزاینده خود بر انرژی تجدیدپذیر، علاقه خود را به بررسی فرصت‌های همکاری در پروژه‌های تجدیدپذیر در عراق ابراز کرده است.

رابطه تجارت انرژی هند و عراق نه تنها به تأمین نیازهای انرژی هند کمک کرده است، بلکه نقش مهمی در توسعه اقتصادی عراق نیز ایفا کرده است. این رابطه، روابط اقتصادی عمیق‌تر و تبادلات مردم با مردم بین دو کشور را تقویت کرده است. با ادامه تقویت همکاری‌های هند و عراق، انتظار می‌رود که رابطه تجارت انرژی بیشتر شکوفا شود. این مشارکت پتانسیل عظیمی برای رشد پایدار، امنیت انرژی و منافع متقابل برای هر دو کشور دارد. تجارت انرژی بین هند و عراق پیامدهای اقتصادی قابل توجهی برای هر دو کشور دارد. هند برای تأمین نیازهای انرژی خود به واردات نفت عراق متکی است و تأمین انرژی پایدار برای صنایع و مصرف‌کنندگان خود را تضمین می‌کند. از سوی دیگر، عراق از درآمد حاصل از صادرات نفت به هند سود می‌برد که به تلاش‌های توسعه اقتصادی و بازسازی آن کمک می‌کند. شرکت‌های نفتی هند به طور فعال فرصت‌های اکتشاف و تولید در عراق را دنبال کرده‌اند. شرکت‌های هندی در فرآیندهای مناقصه شرکت کرده و قراردادهایی را برای توسعه میدان نفتی در عراق به دست آورده‌اند و حضور خود را در بخش انرژی این کشور تثبیت کرده‌اند. این سرمایه‌گذاری‌ها روابط تجاری انرژی را تقویت می‌کند و در عین حال انتقال فناوری و اشتراک‌گذاری تخصص را تقویت می‌کند. هند و عراق چندین توافقنامه دوجانبه برای افزایش همکاری در حوزه

انرژی امضا کرده‌اند. این توافقنامه‌ها حوزه‌هایی مانند اکتشاف نفت، اشتراک‌گذاری تولید و همکاری در زمینه نفت و گاز را پوشش می‌دهد. این کشورها همچنین در برنامه‌های آموزشی، تبادل دانش و ابتکارات تحقیق و توسعه مرتبط با بخش انرژی همکاری می‌کنند (Das and Kapoor, 2021: 84-86).

هند از ظرفیت‌های پالایشی قابل توجهی برخوردار است و پالایشگاه‌های آن برای فرآوری نفت خام سنگین وارداتی از عراق مجهز شده‌اند. این سازگاری در قابلیت‌های پالایشی، تجارت انرژی بین دو کشور را بیش از پیش تسهیل کرده و امکان فرآوری و استفاده روان از منابع نفتی عراق را فراهم کرده است. هند و عراق هر دو در بحث‌ها و همکاری‌هایی برای توسعه زیرساخت‌های انرژی مشارکت داشته‌اند. این شامل ایجاد خطوط لوله نفت، تأسیسات ذخیره‌سازی و پالایشگاه‌ها می‌شود که حمل و نقل و ذخیره‌سازی کارآمد منابع نفتی را ارتقا می‌دهد. این توسعه‌های زیرساختی، روابط تجاری را تقویت کرده و از پایداری بلندمدت منابع انرژی پشتیبانی می‌کند. روابط تجاری انرژی هند و عراق پتانسیل عظیمی برای رشد و تنوع‌بخشی دارد. تقاضای فزاینده انرژی هند، همراه با ذخایر عظیم نفتی عراق، فرصت‌هایی را برای همکاری بیشتر فراهم می‌کند. زمینه برای گسترش تجارت شامل گاز طبیعی و کاوش در مسیرهای انرژی تجدیدپذیر، مطابق با تعهد هند به منابع انرژی پایدار، وجود دارد. با این حال، علیرغم مزایای بالقوه همکاری انرژی بین عراق و هند، چالش‌ها و عدم قطعیت‌های متعددی وجود دارد که باید به آنها پرداخته شود.

۵. تجزیه و تحلیل

به نظر می‌رسد ایالات متحده، اروپا و بسیاری از بازیگران دیگر می‌خواهند که هند «نقش فعال‌تری در خاورمیانه» ایفا کند. هند در حال حرکت به سمت همکاری با ایالات متحده است و ارزیابی‌ها از توازن قدرت منطقه‌ای می‌تواند هند را به سمت همکاری استراتژیک عمیق‌تر با بغداد سوق دهد. دیپلماسی هند تحت دولت نارندرا مودی عمل‌گراتر و فعال‌تر در خاورمیانه خواهد بود. عدم اعتماد کشورها به تعهد ایالات متحده و از دست دادن پاکستان به عنوان یک تأمین‌کننده امنیت معتبر می‌تواند به نقش هند در منطقه و روابط با عراق بیفزاید. سطح فعلی روابط بین هند و عراق مطلوب نیست و تلاش‌هایی برای افزایش همکاری به بالاترین سطح در حال انجام است. پیامدهای بحران در خاورمیانه می‌تواند برای امنیت انرژی هند، افزایش قیمت‌های جهانی و دسترسی امن به منابع انرژی هند قابل توجه باشد. کاهش رشد اقتصادی عراق منجر به کاهش تقاضا برای نیروی کار مهاجر هندی خواهد شد.

از سوی دیگر، عراق بر سیاست خارجی صلح‌آمیز خود با هدف عادی‌سازی روابط خود با جامعه بین‌المللی بر اساس همکاری، احترام به منافع متقابل و مراقبت از آنها مطابق با قوانین بین‌المللی و غیره تأکید دارد. توسعه روابط بین عراق و هند به ایجاد روابط خارجی متعادل عراق کمک خواهد کرد. هند می‌تواند نقش مثبتی در اولویت‌ها و اهداف سیاست خارجی عراق، حفظ امنیت و ثبات عراق و حفظ تمامیت ارضی آن ایفا کند. دیدارهای سطح بالا بین رهبران دو کشور در سال‌های اخیر، مانند سفر وزیر امور خارجه هند به عراق در سپتامبر ۲۰۱۹، وزارت امور خارجه در آوریل ۲۰۱۸، همراه با تبادلات پارلمانی و یک گروه دوستی پارلمانی، می‌تواند بیشتر مورد توجه قرار گیرد (Batra, 2021: 1-2).

هند کشوری پیشرفته در زمینه فناوری، فضا، انرژی هسته‌ای و غیره است. عراق برای بازسازی و کسب نفوذ بین‌المللی و آسیایی به هند نیاز دارد. حوزه‌های مورد علاقه مشترک زیادی وجود دارد. این حوزه‌ها نیاز به تلاش‌های جدی برای تقویت و توسعه روابط در سال‌های آینده دارند. آموزش نظامی، تحقیقات مشترک، همکاری و هماهنگی در مبارزه با تروریسم و تبادل نظر بین عراق و هند می‌تواند در کانون سیاست‌های امنیتی و استراتژیک هر دو طرف باشد. دو کشور می‌توانند به بیانیه مشترک ۲۱ ماده‌ای در مورد تبادل اطلاعات ضد تروریسم توجه کنند و برای دستیابی به یک مشارکت استراتژیک، همکاری خود را افزایش دهند. بغداد می‌تواند با همکاری با دهلی نو در مورد گروه‌های افراطی مانند داعش به هند کمک کند. اگر بغداد به گسترش روابط با دهلی نو توجه دارد، نباید به تحولات داخلی کشمیر و هند در قالب سازمان همکاری اسلامی یا روابط دوجانبه از دریچه اسلام آباد نگاه کند. رابطه بغداد با هند مخرب نیست و مهمترین مسئله امنیتی مشترک با هند، مسئله افراط‌گرایی مذهبی است. با وجود کشته شدن شهروندان هندی پس از حملات داعش، روابط عراق و هند دچار تنش نشده است. هند اکنون مشتاقانه منتظر تشکیل زودهنگام دولت در عراق و ثبات بیشتر در این کشور خاورمیانه برای افزایش همکاری است.

نتیجه‌گیری

تحلیل روابط انرژی میان هند و عراق نشان می‌دهد که این روابط در چارچوب تحول در ماهیت سیاست خارجی هند و افزایش اهمیت امنیت انرژی، از سطحی صرفاً اقتصادی به سطحی چندلایه و نیمه‌راهبردی ارتقا یافته است. رشد اقتصادی شتابان هند و افزایش مداوم تقاضای انرژی، این کشور را به شدت به واردات نفت وابسته ساخته و در نتیجه، خاورمیانه و به‌ویژه عراق را به یکی از ارکان اصلی راهبرد انرژی خود تبدیل کرده است. در این میان، جایگاه عراق نه تنها به دلیل ظرفیت تولیدی بالا،

بلکه به واسطه انعطاف در قراردادهای، قیمت‌گذاری رقابتی و آمادگی برای همکاری در حوزه‌هایی نظیر ذخایر استراتژیک نفتی، برجسته‌تر شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دیپلماسی انرژی به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی سیاست خارجی هند، نقش تعیین‌کننده‌ای در تعمیق روابط با عراق ایفا کرده است. این دیپلماسی با هدف تضمین دسترسی پایدار، متنوع و مقرون‌به‌صرفه به منابع انرژی، به تدریج به بخشی از راهبرد کلان توسعه هند تبدیل شده است. در همین راستا، تعاملات دو کشور از سطح خرید و فروش نفت خام فراتر رفته و به سمت همکاری‌های بلندمدت، از جمله مشارکت در ذخیره‌سازی، قراردادهای پایدار و امکان توسعه همکاری‌های فناورانه و زیرساختی حرکت کرده است. با این حال، این روابط در یک محیط ژئوپلیتیکی پیچیده و رقابتی شکل می‌گیرد. رقابت فزاینده با چین در دسترسی به منابع انرژی، یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی هند است. چین با اتخاذ رویکردی فعال‌تر در سرمایه‌گذاری مستقیم، توسعه زیرساخت‌ها و حضور در بخش بالادستی انرژی عراق، توانسته است نفوذ خود را در این کشور گسترش دهد، در حالی که هند بیشتر بر واردات و قراردادهای تجاری متمرکز بوده است. این تفاوت رویکرد، موقعیت هند را در مقایسه با چین تا حدی محدود کرده و ضرورت بازنگری در استراتژی انرژی خارجی این کشور را برجسته می‌سازد. علاوه بر این، نقش ایالات متحده آمریکا در معادلات انرژی و سیاست منطقه‌ای نیز به‌عنوان یک متغیر تعیین‌کننده مطرح است. فشارهای سیاسی و تحریم‌ها، به‌ویژه در قبال برخی بازیگران منطقه‌ای، دامنه مانور هند را در تنظیم روابط انرژی خود محدود کرده و در مواردی باعث اتخاذ سیاست‌های محتاطانه و چندپهلوی شده است. از سوی دیگر، بی‌ثباتی‌های داخلی عراق، چالش‌های امنیتی و نوسانات ساختاری در بازار جهانی انرژی نیز از جمله عواملی هستند که می‌توانند بر تداوم و کیفیت این روابط تأثیرگذار باشند. در جمع‌بندی نهایی، می‌توان گفت که روابط انرژی میان هند و عراق، اگرچه به سطحی قابل توجه از اهمیت راهبردی رسیده است، اما هنوز به یک شراکت کاملاً نهادینه و عمیق تبدیل نشده است. تحقق چنین سطحی از همکاری مستلزم آن است که هند از رویکرد صرفاً وارداتی فاصله گرفته و به سمت سرمایه‌گذاری مستقیم، مشارکت در توسعه میدان انرژی و تقویت حضور نهادی در عراق حرکت کند. در مقابل، عراق نیز می‌تواند با ایجاد بسترهای حقوقی و اقتصادی پایدارتر، زمینه جذب سرمایه‌گذاری و تعمیق همکاری با هند را فراهم سازد. در نهایت، آینده این روابط به میزان تولنایی دو کشور در مدیریت رقابت‌های ژئوپلیتیکی، بهره‌گیری از فرصت‌های همکاری و تطبیق با تحولات نظام انرژی جهانی بستگی دارد. در صورت تحقق این شرایط، روابط انرژی هند و عراق می‌تواند به یکی از

ستون‌های اصلی امنیت انرژی هند و در عین حال به عاملی برای تقویت جایگاه عراق در بازار جهانی انرژی تبدیل شود.

References

- Dyson , Tim .2006. “Child Mortality in Iraq since 1990,” *Economic and Political Weekly*, 41(42), 2006, pp. 4487-4496.
- Michael. Spagat. 2010. “Truth and death in Iraq under sanctions,” *Significance*, 7(3), 2010, pp. 116-120.
- Khadduri, Majid and Ghareeb, Edmund.1997. *War in the Gulf 1990-91: The Iraq-Kuwait Conflict and Its Implications*, Oxford University Press, New York.
- Quamar, Md Muddassir and Kumaraswamy, P.R. 2019. “The Kuwait Crisis of 1990–1991: The Turning Point in India’s Middle East Policy,” *Contemporary Review of Middle East*, 6(1), 2019, pp. 75–87.
- Gujral, I. K. 2011. *Matters of Discretion—An Autobiography*, Hay House Publishers, New Delhi.
- Fabian, K.P. 2011. “Biggest Ever Air Evacuation in History,” *Indian Foreign Affairs Journal*, 7(1), 2011, pp. 93-107.
- Brewster, David. 2014. *India’s Ocean: The Story of India’s Bid for Regional Leadership*, Routledge, London.
- Jeremy Carl, V. R. (2008). *Energy and India's Foreign policy*. Program on Energy and Sustainable Development, 1(1), 1-15.
- Pant, G. (2008). *India, the emerging Energy player (Vol. 1)*. New Delhi India: Dorling Kindersly.
- Ulrichsen, K. C. (2014). *The Gulf States and the Rebalancing of Regional and Global Power*. James.A. Baker III Institute for Public Policy Rice University,
- Chatterjee, R. (2016). *India's Energy Security and Relations with Iraq*. *Middle East Journal*, 70(3), 363-381.
- Bhardwaj, S., & Dutta, D. (2019). *Iraq's Energy Potential and Its Implications for India*. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 14(2), 134-146.
- Sinha, A. (2015). *Iraq-India Energy Relations: Challenges and Opportunities*. *Middle East Policy*, 22(4), 97-110.
- Sharma, N., & Gulati, M. (2020). *Understanding India's Energy Diplomacy: The Case of Iraq*. *Energy Strategy Reviews*, 30, 100503.
- Kapoor, S., & Mishra, A. (2020). *Indo-Iraq Energy Cooperation: Assessing the Potential for Collaboration*. New Delhi: Oxford University Press.
- Das, S., & Kapoor, R. (2021). *Energy Diplomacy in Indo-Iraq Relations: A Comprehensive Analysis*. New York: Springer.
- Banerjee, A., & Gupta, R. (2022). *Indo-Iraq Energy Cooperation: Trends, Challenges, and Opportunities*. New Delhi: Vij Books India.

- Joshi, V., & Acharjee, S. (2017). Iraq's Role in Meeting India's Energy Security: Challenges and Prospects. *Indian Foreign Affairs Journal*, 12(1), 23-42.
- Hassan, H. (2016). The Geopolitics of Energy Security: Iraq and India. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 3(3), 301-318.
- Alam, S., & Bhattacharyya, S. C. (2018). India-Iraq Energy Relations: Prospects and Challenges. *Energy Policy*, 113, 446-456.
- Alislam Khan, Z. (2013). India's Middle East Energy Strategy. Aljazeera center for studies.
- Batra, P. (2021). Policy and Technology Perspectives in India. Teri (The Energy and Resources Institute). Available at: <https://www.teriin.org/article/policy-andtechnology-perspectives-india>.
- Bhandari, D and Khaiten. (1 October 2020). Oil and gas regulation in India: overview. Available at: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-6355648?transitionType=DefaultandcontextData>.
- RahimiRoshan, H., et al (2022). Evolution of the concept of security in international relations: from structural neo-realism until now. *International Politics Quarterly*, Volum 2, Issue 1. Pages 9-29.